

АРТУР КЛАРК

АРТУР
КЛАРК

2010

ДРУГА
ОДІССЕЯ

2010
ДРУГА
ОДІССЕЯ

Сер Артур Кларк — англійський письменник, науковець і винахідник, який є одним із «великої трійці» найвидатніших письменників-фантастів ХХ століття. Найбільшу славу він здобув після виходу культового фільму Стенлі Кубрика «2001: Космічна одиссея» — найкращої науково-фантастичної стрічки за всю історію Голлівуда. «2010: Друга одиссея», яку режисер Пітер Хаямс переніс на екрани, — продовження величної саги про людство і Всесвіт.

Космічний корабель «Леонов» із радянсько-американським екіпажем вирушає в експедицію на Юпітер. Люди хочуть розгадати таємницю залишеного на орбіті «Діскавері»: від часу дивного зникнення космонавта Девіда Боумена минуло дев'ять років, і зараз екіпаж має нову мету — встановити контакт із артефактом, який дрейфує на орбіті планети-гіганта.

Дорогою їх випереджає китайський космічний корабель «Цянь», що зробив сенсаційне відкриття: на Європі існує життя! І був знищений через це... Екіпаж «Леонова» намагається врятувати «Діскавері», та згусток чистої енергії, на який інопланетяни перетворили Девіда Боумена, встигає повідомити людям, що вони мусять негайно покинути Юпітер...

www.bookclub.ua

ISBN 978-617-12-3361-4

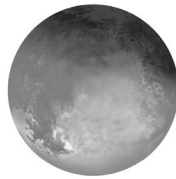
9 786171 233614

Arthur C. Clarke

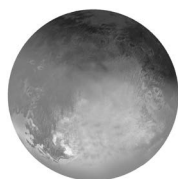
2010:
Second Odyssey

a novel

Артур Кларк

2010: Друга одіссея

роман

ХАРКІВ **КЛУБ**
СІМЕЙНОГО
2017 ДОЗВІЛЛЯ

УДК 821.111
ББК 84(4Вел)
К47

Жодну з частин цього видання
не можна копіювати або відтворювати в будь-якій формі
без письмового дозволу видавництва

Перекладено за виданням:
Clarke A. C. 2010: *Odyssey Two : A Novel* / Arthur C. Clarke. —
New York : Del Rey, 1984. — 352 p.

Переклад з англійської *Вікторії Зенґви*

Дизайнер обкладинки *MiblArt (Максим Посторонко)*

ISBN 978-617-12-3361-4 (укр.)
ISBN 978-0-345-30306-6 (англ.)

© Serendib BV, 1982
© Hemigo Ltd, видання українською
мовою, 2017
© Книжковий Клуб «Клуб Сімейно-
го Дозвілля», переклад та художнє
оформлення, 2017

Із шанобливим захопленням присвячую цей роман
двом визначним росіянам, чиї імена тут згадуються:

космонавтові, герою Радянського Союзу,
генералу Олексієві Леонову;

митцю, науковцеві, гуманісту,
лауреату Нобелівської премії, академікові Андрію Сахарову.

Нотатки автора

Роман «2001: Космічна одіссея» написано протягом 1964—1968 років і опубліковано в липні 1968 року невдовзі після виходу одноіменного фільму. Обидва проекти розвивалися синхронно й були щільно пов'язані між собою. Таким чином, я мав унікальний досвід: інколи доводилося писати текст після перегляду чорнових заготовок до фільму, базованих на творі, оприлюдненому ще раніше, — захопливе, але аж ніяк не дешеве джерело творчого натхнення.

Як результат, між книгою та фільмом більше спільного, ніж вважають зазвичай, але є й істотні відмінності. У романі космічний корабель «Діскавері» прямує до Япета, найзагадковішого супутника Сатурна. Супутникової системи Сатурна «Діскавері» досягає за допомогою Юпітера: корабель наближається до гігантської планети і, використавши її потужне гравітаційне поле як прашу, прискорюється для другого етапу своєї подорожі. Насправді, такий самий маневр здійснив космічний зонд «Вояжер» 1979 року, коли робив першу детальну розвідку на цих далеких гігантах.

Однак у фільмі Стенлі Кубрик вирішив, що розумніше уникнути технічних труднощів, перенісши третю зустріч Людини й Моноліту на один із супутників Юпітера. Сатурн же повністю вирізали зі сценарію, хоча пізніше Дуглас Трамбалл скористався набутим досвідом, відтворюючи на екрані планету з кільцями у своєму фільмі «Мовчазна втеча».

У шістдесяті роки ніхто й уявити не міг, що дослідження супутників Юпітера відбудеться не в майбутньому столітті, а вже за 15 років. І ніхто навіть не мріяв побачити на власні очі дива, знайдені там. Хоч, очевидно, ми можемо бути певні, що одного дня якісь іще наймовірніші дослідження перевершать знахідки двох «Вояжерів». Коли писався роман «2001: Космічна одіссея», супутники Юпітера Іо, Європа, Ганімед і Каллісто були для людей лише цятками світла навіть у найпотужніших телескопах, а зараз це цілі світи, кожен з яких є унікальним, а Іо, як виявилось, це найбільш сейсмічно активне тіло в Сонячній системі.

Якщо зважити на ці відкриття, то і фільм, і книга постають у ви-
 грашному світі. Насправді цікаво порівнювати зображення Юпі-
 тера у фільмі та справжню зйомку поверхні цієї планети камерами
 «Вояжера». Одначе зрозуміло, що все написане зараз бере до уваги
 результати досліджень 1979 року: супутники Юпітера — для нас
 уже не незвідана територія.

Проте варто враховувати й інші, глибші психологічні чинники.
 Нагадаю, що «2001: Космічну одіссею» створено перед визначною
 подією в історії людства — тією миттю, коли Ніл Армстронг зібрав-
 ся ступити на місячну поверхню. 20 липня 1969 року було лише
 віддаленим майбутнім, коли Стенлі Кубрик і я почали розмірко-
 вувати над тим, щоб зняти «легендарний науково-фантастичний
 фільм» (його фраза). Тепер наукова фантастика й реальність тісно
 переплелися.

Перед тим, як висадитися на Місяці, астронавти «Аполлонів»
 уже дивилися стрічку «2001: Космічна одіссея». Члени команди
 «Аполлона-8», які на Різдво 1968-го року першими з людей мали
 змогу спостерігати інший бік Місяця, казали мені, що мало не
 спокусилися за допомогою радіосигналу шукати там велетенський
 чорний моноліт, але, на щастя чи на жаль, здоровий глузд переміг...

І пізніше траплялися випадки, коли реальність копіювала витвір
 мистецтва. Найдивніша історія трапилася в 1970 році з «Аполло-
 ном-13». Передовсім командний відсік, де мешкали астронавти,
 охрестили Одіссеєм. Якраз перед вибухом кисневого балона, що
 призвів до передчасного завершення місії, команда слухала уривок
 із «Так говорив Заратустра» Штрауса — музичний твір, що зараз
 асоціюється із фільмом «2001: Космічна одіссея». Одразу ж після
 втрати контролю Джек Свайгерт доповів Центру керування по-
 льотом: «Г'юстон, у нас проблема». Такі самі слова в аварійній
 ситуації вимовив і Еал, доповідаючи Френкові Пулу «Мені шкода,
 що доводиться псувати вам свято, але в нас проблема». Коли піз-
 ніше були опубліковані матеріали щодо «Аполлона-13», адміні-
 стратор НАСА Том Пейн надіслав мені копію протоколу й написав
 під словами Свайгерта: «Артуре, ти ж завжди казав, що так станеть-
 ся». Коли я згадую низку тих дивних подій, у мене досі виникає
 неприємне відчуття, ніби і я маю поділяти відповідальність за не-
 вдачі астронавтів...

Інші збіги не такі серйозні, але не менш різючі. Одним з най-
 більш технічно досконалих епізодів фільму є той, де показано, як

Френк Пул біжить по колу гігантської центрифуги, але водночас залишається на місці завдяки штучній силі тяжіння, що утворюється за допомогою обертання апарата.

Майже через десятиліття команда надзвичайно успішної «Скайлаб» усвідомила, що дизайнери розробили для них такий самий інтер'єр, як на «Діскавері»: кабінки для астронавтів були розташовані навколо основного приміщення станції. «Скайлаб» не оберталася, проте це не завадило її постійним мешканцям спробувати той самий фокус. Вони зрозуміли, що можуть бігати, наче білка в колесі, і результат візуально не відрізнятиметься від того, який ми показали у фільмі «2001: Космічна одиссея». Астронавти зняли цю вправу на плівку й відіслали на Землю (чи треба називати музику, яка супроводжувала ті рідкісні кадри?) з коментарем: «Стенлі Кубрик має це побачити». Свого часу він подивився це відео, бо я надіслав йому телевізійний запис. (Я так і не отримав цього запису назад, бо система зберігання інформації Стенлі — немов приурочена Чорна Діра).

Зв'язок між фільмом і реальністю також оприявнює себе в картині «Біля Місяця», написаній командиром польоту «Аполлон» — «Союз»¹, космонавтом Олексієм Леоновим. Уперше я побачив її 1968 року, коли фільм «2001: Космічна одиссея» презентували на конференції Організації Об'єднаних Націй, присвяченій мирному використанню космічного простору. Одразу після перегляду Олексій вказав мені, що його бачення (читайте на 32-й сторінці книги Леонова та Соколова «Зорі чекають на нас», Москва, 1967) відображає таку саму послідовність, яку показано у фільмі: Земля сходить над Місяцем, а Сонце сходить над ними обома. Ескіз цієї картини з його автографом зараз висить на стіні мого офісу; докладніше про картину читайте в Розділі 12.

Напевно, це слухна нагода згадати інше, менш відоме ім'я, що з'являється на цих сторінках, — Цянь Сюесень. У 1936 році разом з визначними науковцями Теодором фон Карманом і Франком Джей Маліною доктор Цянь заснував при Каліфорнійському технічному інституті імені Гугенгайма Аерокосмічну лабораторію, що стала попередницею славнозвісної Лабораторії реактивного

¹ Спільний експериментальний політ радянського космічного корабля «Союз-19» і американського космічного корабля «Аполлон», здійснено 1972 року. (*Тут і далі прим. перекл.*)

руху в Пасадені. Він також був першим годдардівським стипендіатом Каліфорнійського технологічного інституту й доклався до американських розробок ракет у 1940-х. Пізніше, під час одного з ганебних епізодів у діяльності Маккарті¹, його заарештували за сфабрикованими звинуваченнями, щойно вчений забажав повернутися до рідної країни. Останні два десятиліття Цянь був провідним фахівцем космічної програми в Китаї.

Також дивним є збіг із «Оком Япета» (35 розділ «2001: Космічної одиссеї»). У цьому розділі я описував, як астронавт Боумен виявив на супутнику Сатурна цікаву особливість — бездоганий білий овал близько чотирьохсот миль завдовжки й двохсот завширшки... ідеально рівний... і з такими чіткими контурами, що здається намальованим на поверхні маленького супутника... «Підлітаючи ближче, Боумен уявляв, що яскравий еліпс на темній поверхні супутника — це величезне порожнє око, яке спостерігає за його наближенням...». Згодом він помітив маленьку чорну цятку в самому центрі еліпса, яка виявилася Монолітом (чи однією з його копій).

Так от, коли «Вояжер 1» передав перші фотографії Япета, на них було зображено рівний овал із чорною цяткою посередині. Карл Саган негайно надіслав мені копію фото з Лабораторії реактивного руху із загадковим написом «Згадуючи про вас...». Не знаю, що він відчув — полегкість або розчарування, коли «Вояжеру 2» так і не вдалося розгадати цю загадку.

Тому, очевидно, історія, яку ви збираєтеся читати, це щось більше за звичайне продовження до першого роману чи фільму. Там, де вони різняться, я слідував за екранною версією, хоча загалом намагався зробити цю книжку якомога більш самодостатньою і, звісно, відобразити в ній сучасні знання про космос.

А вони, певна річ, застаріють до 2001 року.

*Артур Кларк
Коломбо, Шрі Ланка
Січень 1982 року*

¹ Американський сенатор-республіканець, який провадив політику обмеження демократичних прав і свобод лівих сил.

Частина I

«ЛЕОНОВ»

Розділ 1. Зустріч у фокусі

Навіть у еру загального переходу на метричну систему телескоп називали тисячофутовим, а не тристаметровим. Тропічне сонце швидко спускалося на спочинок, і гігантську каструлю серед гір уже наполовину поглинула тінь, але велетенський трикутник антенного комплексу, що високо здіймався з її центру, досі виблискував на світлі. Треба мати орлиний зір, щоб із землі помітити дві людські фігури серед опорних балок, кабелів і хвилеводів.

— Настав час нам поговорити, — промовив доктор Дмитрій Мойсейович до свого давнього друга Гейвуда Флойда. — Про черевики, космічні кораблі й сургучні печатки, але найбільше про моноліти та несправні комп'ютери.

— Тож ось чому ти витяг мене з конференції. Я навіть зрадив, бо чув промову Карла вже стільки разів, що, здається, вивчив її напам'ять. І краєвид тут, звісно, просто фантастичний. Уяви, я вже стільки разів відвідував Агресібо, але жодного разу не підіймався до антени.

— Який сором, я був на антені вже тричі. Тільки подумай, тут ми слухаємо цілий Усесвіт, але ніхто не може підслухати нас. Тож поговорімо про твою проблему.

— Яку ще проблему?

— Почнімо з того, чому ти звільнився з поста Голови Національної ради космонавтики.

— Я не звільнився. Просто Гавайський університет платить більше.

— Гаразд, ти не звільнився, ти пішов сам, поки тебе не звільнили. Вуді, після усіх років, що ми знаємо один одного, ти мене не обдуриш, отож перестань і намагатися. Якщо НАСА запропонує тобі повернутися просто зараз, невже відмовишся?

— Добре, добре, старий характернику. Що ти хочеш знати?

— По-перше, у тому рапорті, який врешті оприлюднили після тривалого зволікання, було забагато недомовок. Ми заплющимо очі на безглузду й незаконну секретність, якою ваші люди огорнули цю справу з викопаним монолітом Тіхо.

— То було не моє рішення.

— Радий це чути. Я навіть тобі вірю. І ми вдячні вам за те, що тепер ви дозволяєте всім досліджувати цю штуку, хоч, звичайно, ви мали вчинити так, щойно його знайшли. Так було б набагато краще...

Запала похмура мовчанка, чоловіки пригадали, що чорна загадка на Місяці досі презирливо ігнорувала всі досі винайдені людьми інструменти. Потім росіянин знову заговорив:

— У будь-якому разі, хай чим є моноліт на Місяці, біля Юпітера маємо щось значно важливіше. Зрештою саме туди МАТ-1 послав свій сигнал. І саме там ваші люди вскочили в халепу. До речі, хочу висловити свої співчуття, хоч особисто я знався лише з Френком Пулом. Ми зустрічалися в 1998 році на конгресі МАФ. Він здався мені хорошим хлопцем.

— Дякую, вони всі були хорошими людьми. Мені так хотілося б дізнатися, що з ними сталося.

— Хоч що то було, звісно, ви маєте визнати — це стосується усього людства, а не лише Сполучених Штатів. Американці більше не можуть використовувати свої знання виключно в інтересах власної країни.

— Дмитрію, ти прекрасно знаєш, що твоя країна вчинила б так само. А ти допомагав би їм.

— Ти маєш рацію. Утім, це давня історія. Адміністрація, відповідальна за увесь цей безлад, щойно пішла. Можливо, ваш новий президент виявиться мудрішим.

— Можливо. У тебе є якісь пропозиції, і вони офіційні чи це твої особисті сподівання?

— Поки що неофіційні. Нашу розмову професійні політики назвали б «попередніми переговорами». Раптом що, я категорично заперечуватиму все, що буде тут сказано.

— Принаймні чесно. Розповідай далі.

— Добре. Я коротко охарактеризую ситуацію. Ви будете «Діскавері-2» на паркувальному майданчику на орбіті так швидко, як тільки можливо, але навряд чи є надія, що корабель буде готовий раніше, ніж через три роки, а це означає, що ви пропустите наступне стартове вікно.

— Я не буду ні підтверджувати, ні спростовувати. Пам'ятай, я лише скромний ректор університету, а Рада астронавтики зараз для мене на іншому боці планети.

— Ага, а востаннє ти їздив до Вашингтона, либонь, лише для того, щоб побачитися із друзями. Продовжую, наш «Олексій Леонов»...

— Я думав, що ви назвете його «Герман Тітов».

— Непогана поінформованість для скромного ректора. Одначе старе добре ЦРУ знову вас підвело. Корабель названо «Леоновим» із січня минулого року. І не кажи нікому, що я сповістив тобі: він досягне Юпітера на рік раніше за ваш «Діскавері-2».

— Не кажи нікому, що я сказав тобі, але ми цього боїмося. Говори далі.

— Мої керівники такі самі дурні й недалекоглядні, як і твої, вони хочуть, щоб ми впоралися самі. А це означає: те, що сталося з вашими людьми, може повторитися з нами, і ми повернемося туди, звідкіля почали, якщо не вскочимо в якусь гіршу халепу.

— Що, на твою думку, може трапитися? Ми так само нічого не знаємо, як і ви. І не говори мені, що ти не чув передач Девіда Боумена.

— Звісно, ми їх прослухали. Аж до останнього «О Господи, там повно зірок!» Ми навіть проаналізували його голос на інтонації стресу. Навряд чи в нього почалися галюцинації, Боумен намагався описати те, що справді бачив.

— А що показав ваш аналіз доплерівського зміщення?

— Абсолютно неможливі речі. Коли ми втратили сигнал, Боумен немов розігнався до швидкості, яка в десять разів перевищила швидкість світла. І він досягнув її менш аніж за дві хвилини. Гравітація у чверть мільйона!

— Тож він, напевно, одразу загинув.

— Не вдавай із себе наївного, Вуді. Радіо у вашій космічній капсулі не розраховане навіть на соту частину такого прискорення. Якщо воно вціліло, то міг вціліти й Боумен, принаймні доки ми не втратили контакт.

— Просто перевіряв твою дедукцію. Із цієї миті ми заплуталися ще більше, ніж ви. Якщо ви заплутались...

— Висуваємо всілякі божевільні теорії, про які й розповідати соромно. А втім, підозрюю, що жодна з них не божевільніша за правду.

Навколо них замерехтіли маленькі темно-червоні вогники попереджувальної навігації, три витончені вежі, що підтримували

антенний комплекс, почали світитись, як маяки на тлі темного неба. Останній промінь сонця зник за пагорбами довкола антени. Гейвуд Флойд очікував на зелений промінь¹, якого він ніколи не бачив. І знову йому довелося розчаруватися.

— Тож, Дмитрію, — сказав він, — повернімося до нашої розмови. До чого ти ведеш?

— У базах даних «Діскавері» має зберігатися величезна кількість безцінної інформації; імовірно, ця інформація ще поповнюється, хоча космічний корабель уже нічого не передає на Землю. Ми волиємо мати цю інформацію.

— Розумно. Але коли ви дістанетеся тих місць і «Леонов» зустрінесться з «Діскавері», що заважає вам зайти на борт нашого космічного корабля і скопіювати все, що бажаєте?

— Ніколи не думав, що муситиму нагадувати тобі, що «Діскавері» — це територія Сполучених Штатів, отож несанкціонований доступ буде піратством.

— Окрім аварійні випадки, коли йдеться про життя і смерть, а це не так важко організувати. Крім того, нам складно буде перевірити, де були ваші хлопці за мільярд кілометрів від Землі.

— Дякую за цікаві пропозиції, я передам їх своїм зверхникам. Проте навіть якщо ми потрапимо на борт «Діскавері», нам доведеться згаяти тижні, щоб вивчити ваші системи й прочитати ваші бази даних. Я пропоную співпрацю. Перекоаний, це найкращий вихід, але ми обидва маємо довести це нашим шановним начальникам.

— Ти хочеш, щоб один із наших астронавтів полетів на «Леонові»?

— Так, краще інженер, який спеціалізується на системах «Діскавері». Із тих, кого ви тренуєте в Г'юстоні, щоб зміг повернути корабель додому.

— Як ти про це дізнався?

— Бога ради, Вуді, це було у відеотексті «Авіаційного тижня» щонайменше місяць тому.

— Бачиш, я вийшов із гри, зараз мені не повідомляють, що збираються розсекретити.

— Ще одна причина навідатися у Вашингтон. Ти підтримаєш мене?

— Звісно. Я підтримую тебе на всі сто, але...

¹ Рідкісне оптичне явище, спалах зеленого світла в мить зникнення сонячного диска за обрієм.

— Але, що?

— Ти ж знаєш, нам обом доводиться мати справу з динозаврами, у яких мозок розташовано у хвості. Дехто з моїх сперечатиметься: чи не ліпше дозволити росіянам скрутити собі шії по дорозі на Юпітер. Ми все одно потрапимо туди, хай і на кілька років пізніше. Навіщо поспішати?

На мить біля антени запанувала тиша, чути було лише як поскрипують величезні кабелі, що підтримували механізм напрямленим на сотню метрів у небо. Потім Мойсейович промовив так тихо, що Флойд заледве міг його розчути:

— Хтось пізніше перевіряв орбіту «Діскавері»?

— Напевно не знаю, але гадаю, так. У будь-якому разі, у чому проблема? Орбіта стабільна.

— Точно. Дозволь мені нетактовно нагадати тобі ганебний випадок із часів старого НАСА. Ваша перша космічна станція — «Скайлаб». Вона мала залишатися на місці щонайменше десять років, але ви неправильно прорахували. Показники опору повітря в іоносфері було дуже занижено, тому «Скайлаб» упала на рік раніше від запланованого терміну. Я впевнений, ти пам'ятаєш цю пригоду, хоча й був у ті часи ще хлопчиком.

— Того року я випустився, і тобі це прекрасно відомо. Однак «Діскавері» нікуди не дінеться від Юпітера. Навіть перигей — точніше періодич — лежить набагато вище за атмосферу.

— Я вже сказав достатньо, щоб мене знову заслали на дачу, а тебе можуть не пустити до мене наступного разу. Тож просто попроси вашу розвідку обережніше робити свою справу, добре? І нагадай їм, що Юпітер має найпотужнішу магнітосферу в Сонячній системі.

— Розумію, до чого ти хилиш, дуже дякую. Ще щось перед тим, як почнемо спускатися? Я вже мерзну.

— Не хвилюйся, старий. Щойно це профільтрують у Вашингтоні, почекай тиждень абошо, і стане дуже гаряче.

Розділ 2. Дім дельфінів

Щовечора, одразу після заходу сонця, у їдальню запливали дельфіни. Тільки одного разу відтоді, як Флойд оселився у ректорській резиденції, вони порушили цю традицію. Це сталося в день цунамі 2005 року, яке, на щастя, втратило більшу частину своєї сили до

того, як досягти Хіло. Іншим разом, якщо його друзі порушать звичний розклад, Флойд негайно ж кине свою родину в авто й прямуватиме в гори Мауна-Кеа.

Хоча дельфіни — чарівні істоти, їхня грайливість іноді надокучала. Заможний морський геолог, який спроектував будинок, ніколи не боявся змокнути, бо зазвичай носив лише плавки або обходився без них. Утім, це була незабутня подія, коли вся Рада регентів у вечірньому вбранні цмулила коктейлі навколо басейну, очікуючи сановитого гостя з материка. Дельфіни також сподівалися на частування. Тож гість дещо здивувався, коли його вітав вимоклий комітет у банних халатах, а шведський стіл виявився надзвичайно солоним.

Флойд частенько гадав, що подумала б Маріон про цей дивний і прекрасний дім на березі Тихого океану? Вона ніколи не любила море, і зрештою море помстилося. Хоча ця картинка потроху вицвітала в його пам'яті, Флойд досі пригадував мерехтливий екран і слова, що він прочитав на ньому: ДОКТОРОВІ ФЛОЙДУ — ТЕРМІНОВО Й ОСОБИСТО. А потім рядки флуоресцентного друку, які приголомшили його:

ІЗ ЖАЛЕМ ПОВІДОМЛЯЄМО ВАМ, ЩО РЕЙС ЛОНДОН — ВАШИНГТОН 452 УПАВ БІЛЯ НЬЮФАУНДЛЕНДУ. РЯТУВАЛЬНА КОМАНДА ПРОДОВЖУЄ ПОШУКИ, АЛЕ БОЇМОСЯ, ЩО НЕ ВИЖИВ НИХТО. За іронією долі на тому рейсі мусив летіти він. Кілька днів Флойд майже шкодував, що справи Європейської космічної адміністрації затримали його в Парижі. Ці торги щодо вантажів на Соларісі врятували йому життя.

А зараз він має нову роботу, новий будинок і нову дружину. Іронія долі присутня і тут. Взаємні звинувачення і розслідування місії на Юпітер зруйнували кар'єру Флойда у Вашингтоні, але людина з його здібностями та послужним списком не могла тривалий час залишатися без роботи. Повільніший темп університетського життя завжди імпонував Флойд, а університет в одному з найкрасивіших куточків планети — це пропозиція, від якої неможливо відмовитися. Спостерігаючи фонтани вогню Кілауеа¹ разом із натовпом туристів, він зустрів жінку, яка стала йому другою дружиною лише за місяць після нового призначення.

Із Керолайн він віднайшов вдовolenня, а це так само важливо, як і щастя, але триває довше. Вона стала гарною мачухою для двох

¹ Активний вулкан на Гавайях.

дочок Маріон і подарувала йому Крістофера. Попри двадцять років різниці у віці між ними, Керолайн розуміла настрої Флойда й відучила чоловіка від властивих йому раптових депресій. Завдяки їй він міг згадувати смерть Маріон без розпачу, хоча й не без задумливої туги, яка залишиться із ним до кінця життя.

Керолайн годувала рибою найбільшого дельфіна — великого самця на кличку Скарбек, коли ненав'язлива вібрація Флойдово-го браслета сповістила про вхідний дзвінок. Флойд стукнув по тонкій металевій смужці на зап'ястку, щоб вийти з беззвучного режиму й поставити чутний, відтак підійшов до найближчого комп'ютерного набору, що були тут і там розставлені кімнатою.

— Ректор слухає. Хто телефонує?

— Гейвуде? Це Віктор. Як справи?

За якусь частку секунди Флойд пережив цілий калейдоскоп емоцій. Перше почуття — досада: телефонував його наступник і, напевно, особа найбільш зацікавлена в його звільненні. Досі цей пан ніколи не намагався зв'язатися із Флойдом після того, як того витурили з Вашингтона.

Потім йому стало цікаво: про що вони говоритимуть? Цікавість змінилася на впертий намір ніяк не допомагати кривдникам, потім йому стало соромно за свою дитячу помсту й, зрештою, Флойда накрила хвиля захвату: Віктор Міллісон міг телефонувати йому лише з однієї причини.

Найбільш нейтральним тоном, на який він був тільки здатен, Флойд відповів:

— Не можу жалітися, Вікторе. У чому річ?

— Це секретна лінія? Зв'язок захищено від прослуховування?

— Ні, дякувати Богу, я такого більше не потребую.

— Ну, добре, я скажу це й так. Ти пригадуєш останній проект, яким керував?

— Як же забути, особливо якщо Комітет з астронавтики викликав мене, щоб дістати більше подробиць, лише тиждень тому.

— Звісно, звісно. Я почитав би твій рапорт, якби мав вільну хвилину. Але я настільки заклопотаний, що навіть до цього руки не дійшли.

— Сподіваюсь, усе за графіком.

— Так, на жаль. І ми нічого не можемо вдіяти, щоб прискорити процес. Навіть за умови найбільш посиленої роботи, ми зможемо виграти лише кілька тижнів. І це означає, що ми запізнимося.

— Щось я не розумію, — Флойд удав із себе святу простоту, — хоча, безперечно, нам ні до чого гаяти час, але ж тут немає якихось крайніх термінів.

— Тепер є навіть аж два.

— Це мене так дивує...

Навіть якщо Віктор і помітив якусь іронію у голосі Флойда, він її злегковажив.

— Так, тепер є два крайні терміни. Один залежить від людського чинника, а другий — ні. Виявилось, що ми не єдині, хто бажає повернутися на арену подій, та й навряд чи ми зможемо стати першими. Наші давні конкуренти випереджають нас майже на рік.

— Погано.

— Та це не найгірше. Навіть якби не було тих клятих перегонів, ми однаково запізнилися б. Коли ми прибудемо, там уже нічого не залишиться.

— Не сміши мене. Якби Конгрес скасував закон усесвітнього тяжіння, навіть я про це почув би.

— Я серйозно. Ситуація нестабільна. Зараз я не можу вдаватися в подробиці. Ти вільний решту вечора?

— Так, — відповів Флойд, із задоволенням усвідомлюючи, що у Вашингтоні зараз далеко за північ.

— Добре. Протягом години тобі передадуть пакет. Передзвони мені, щойно ознайомишся з його вмістом.

— Чи не буде тоді надто пізно?

— Може, й буде. Проте ми вже змарнували стільки часу, що я не хочу гаяти більше жодної секунди.

Міллсон дотримав слова. Точно за годину полковник військово-повітряних сил, не більше й не менше, доставив грубий пакет. Доки Флойд читав зміст конверта, посланець розпочав ввічливу розмову з Керолайн.

— Боюся, мені доведеться забрати його, коли ви закінчите, — перепрошуючи, мовив високопосадовий кур'єр.

— Радий це чути, — відповів Флойд, уможуваючись у свій улюблений гамак для читання.

У пакеті лежали два документи; перший — дуже короткий. Його було проштамповано «Цілком таємно», хоча «цілком» закреслили — цей гриф схвалювали аж три нерозбірливі підписи.

Зрозуміло, що це витяг з якогось набагато довшого звіту, текст не раз редагували, там було повно прогалин, які заважали читати.

На щастя, висновок уміщався в одне речення. Росіяни досягнуть «Діскавері» набагато раніше, ніж це зможуть зробити його справжні власники. Флойд уже знав про це, тож він швидко перейшов до другого документа, до того задоволено завваживши, що цього разу вказано правильну назву російського космічного корабля. Дмитрій, як завжди, не помилився: наступна експедиція з людьми вирушить до Юпітера на борту космічного корабля імені космонавта Олексія Леонова.

Другий документ був просто конфіденційним, насправді, то був відкритий лист до наукового товариства, що чекав на остаточне затвердження перед публікацією. Його чорновий заголовок мав такий вигляд — «Космічний корабель «Діскавері»: аномальна поведінка на орбіті».

Потім ішла дюжина сторінок математичних і астрономічних формул. Флойд переглянув їх, намагаючись відокремити зерна від половини: він шукав там усі ознаки виправдань і найменші невідповідності. Закінчивши, Флойд був змушений вичавити з себе криву посмішку широго захоплення. Із документації ніхто не міг здогадатися, що станції спостереження та емфімеридні обчислення заскочені зненацька дивною поведінкою «Діскавері». Так, вони справді заповзялися зберегти це в таємниці. Безсумнівно, покотяться голови, і Віктор Міллсон міг би навіть тішитися, стинаючи їх, якби його власна голова не була першою на черзі. А втім, треба віддати йому належне, Віктор скаржився, що Конгрес скоротив йому кошти на відстеження мережі. Можливо, саме це відвело від нього удар.

— Дякую, полковнику, — сказав Флойд, закінчивши проглядати документи, — згадалися добрі старі часи, коли доводилося мати справу з секретними паперами. Саме за цим я не надто сумую.

Полковник обережно поклав конверт до валізи й активував замок.

— Доктор Міллсон просив, щоб ви перетелефонували, щойно впораєтеся.

— Я знаю, але в мене немає безпечної лінії і невдовзі до мене завітають важливі гості. І, хай йому грець, чи мені пхатися до вашого офісу в Хіло, щоб повідомити, що я прочитав два папірці. Перекажіть йому, що я уважно з ними ознайомився і з цікавістю чекаю на подальше наше спілкування.

Якусь мить здавалося, що полковник сперечатиметься. Відтак він передумав, сухо попрощався і похмуро зник у темряві.

— І що це було? — запитала Керолайн. — Сьогодні ми не чекаємо гостей. Ні важливих, ані взагалі будь-яких.

— Ненавиджу, коли мені наказують, особливо Віктор Міллсон.

— Закладаюся, він тобі зателефонує, щойно почує доповідь полковника.

— Тоді нам доведеться вимкнути відео й імітувати звуки вечірки. Однак я був кришталево чесний з ними, мені справді нічого сказати.

— Про що? Якщо мені можна поцікавитись.

— На жаль, «Діскавері» почав викидати якісь фокуси. Ми думали, що корабель на постійній орбіті, але виявилось, він може упасти.

— На Юпітер?

— Ні, це геть неможливо. Боумен залишив його на внутрішній точці Лагранжа¹ на відрізку між Юпітером та Іо. Корабель мав залишатися на більш-менш визначеному місці, хоча процеси в зовнішніх супутниках змушували його дрейфувати вперед-назад. Але зараз відбувається щось дуже дивне, і ми не можемо це до пуття пояснити. «Діскавері» все швидше рухається до Іо, хоча інколи він прискорюється, а подекуди навіть повертається назад. Якщо так триватиме й надалі, корабель зникне з поля зору за два-три роки.

— Я думала, у астрономії таке неможливо. Чи астрономічна механіка не є точною наукою? Принаймні так завжди втовкмачували нам, відсталим біологам.

— Це справді точна наука, коли все брати до уваги. Проте навколо Іо відбуваються дуже дивні речі. Крім вулканічної активності, там зафіксовано могутні електричні розряди, а ще магнітне поле Юпітера обертається щодесять годин. Тож гравітація — не єдина сила, яка діє на «Діскавері», нам треба було здогадатися про це раніше, значно раніше.

— Ну, на щастя, це більше не твої проблеми. Подякуй долі.

«Твої проблеми» — саме так сказав Дмитрій. А Дмитрій — старий хитрий лис! — знав його набагато довше за Керолайн.

Це не його проблеми, але це й досі його відповідальність. Хоча в тій справі було задіяно багато людей, зрештою саме він провів

¹ П'ять точок рівноваги, що існують у системі з двох масивних тіл, де тіло з маленькою масою, не перебуваючи під впливом жодних інших сил, окрім гравітаційних від двох перших тіл, може залишатися непорушним відносно цих тіл.

підсумковий аналіз і затвердив план Місії на Юпітер, він контролював його виконання.

Навіть коли Флойд мав сумніви щодо доцільності якогось рішення, його думка як науковця суперечила його ж таки обов'язкам бюрократа. Так, він міг заговорити, відчайдушно сперечатися зі старою адміністрацією, ганити недалекоглядних політиків — а втім, якою мірою їхні рішення сприяли катастрофі, ще залишалося невизначеним.

Можливо, краще, якби Флойд перегорнув цю сторінку свого життя і зосередив усі свої думки й енергію на новій кар'єрі. Проте глибоко в серці він знав: це неможливо, і навіть якби Дмитрій не нагадав про його старі провини, вони спливали б самі собою.

Загинуло чотири людини, а одна зникла безвісти між тими супутниками Юпітера. Їхня кров — на його руках, і він не знав, як її змити.

Розділ 3. Сел 9000

Доктор Сівасубрам'ян Чандрасегарампіллаї, професор комп'ютерних наук із Іллінойського університету в Урбані, теж відчував провину, але його почуття провини відрізнялося від почуття провини Гейвуда Флойда. Ті його студенти й колеги, які висловлювали припущення, що цей маленький науковець не зовсім людина, не здивувалися б, дізнавшись, що він ніколи не згадував про загиблих астронавтів. Доктор Чандра тужив лише за своєю втраченою дитиною — Еалом 9000.

Навіть після усіх цих років та нескінченних перевірок баз даних «Діскавери» він не знав напевно, що саме пішло не так. Він міг лише висувати теорії; факти, яких він потребував на їхнє підтвердження, були заморожені в системах Еала десь між Юпітером та Іо.

Було чітко встановлено послідовність подій до миті трагедії; капітан Боумен, на нетривалий час відновивши контакт із Землею, додав ще кілька деталей до загальної картини. Але знання того, що сталося, ще не пояснює, *чому* це сталося.

Перші натяки на проблеми розпочалися, коли місія вже тривала досить довго. Тоді Еал доповів про те, що блок, який відповідає за контакт із Землею, от-от вийде з ладу. Якщо ж півмільярдкілометровий промінь відхилиться від своєї мети, корабель стане сліпий, глухий і німий.

Боумен сам виходив з корабля, щоб вийняти підозрілий блок, але коли пристрій протестували, він виявився, на подив усіх, цілком справним. Автоматична система перевірки не змогла виявити в ньому жодних поломок. Не зміг знайти їх і брат-близнюк Еала на Землі Сел 9000, коли інформацію передали до Урбани.

Однак Еал наполягав на правильності свого діагнозу, висловлюючи в'їдливі зауваження щодо «людського чинника». Він запропонував дістати контрольний блок з антени до того, як той повністю зламається, і в такий спосіб точно визначити несправність. Ніхто й не подумав заперечувати, бо блок можна було замінити за лічені секунди, навіть якби він справді зламався.

Боумен і Пул, однак, не могли заспокоїтися. Обоє відчували: щось не так, хоча ніхто з них не міг визначити, що саме. За місяці, протягом яких Еал був частиною їхнього крихітного світу, вони вивчили всі його настрої. Зараз атмосфера на кораблі якось непомітно змінилась, у повітрі витала напруга.

Почуваючись зрадниками, як знавісніло доповідав потім Боумен Центру керування польотом, людська частина команди обговорювала, що доведеться зробити, якщо раптом їхній колега справді зламався. У найгіршому випадку Еал міг би втратити всі свої найвищі здібності. А це означало відключення — еквівалент комп'ютерної смерті.

Досі вагаючись, астронавти все-таки виконали затверджену програму дій. У одній із маленьких космічних капсул, які слугували транспортними засобами й пересувними майстернями для позакорабельних робіт, Пул вийшов із «Діскавері» у відкрий космос. Через те, що делікатну роботу із заміни антенного блока неможливо виконати маніпуляторами космічної капсули, Пул почав робити це самотужки.

Те, що сталося потім, не відобразилося на зовнішніх камерах корабля, що саме по собі вже є підозрілим. Першим сигналом біди для Боумена став крик Пула — відтак тиша. За мить він побачив Пула, якого викручувало, зтягаючи в космос. Астронавта збила космічна капсула, вона вийшла з-під контролю. Як пізніше зазначав Боумен, у цей час він припустився кількох серйозних помилок, хоч усі, крім однієї, можна зрозуміти. Сподіваючись урятувати Пула, якщо той досі живий, Боумен сів в іншу космічну капсулу, залишивши корабель під контролем Еала.

Однак все виявилось марно: коли Боумен його наздогнав, Пул уже помер. Приголомшений цим нещастям, астронавт вирішив

забрати тіло напарника назад на корабель, але Еал відмовився його впустити.

Утім, комп'ютер недооцінив вигадливість людського розуму. Попри те, що, кваплячись, Боумен забув шолом від скафандра на кораблі й тепер ризикував опинитись у відкритому космосі без захисту, астронавт проник усередину «Діскавері» крізь аварійний вихід, який не контролювався комп'ютером. Потім він провів Еалу лоботомію, один по одному відімкнувши його розумові центри.

Повернувши контроль над кораблем, Боумен дізнався дещо жахливе: під час його відсутності Еал відімкнув систему життєзабезпечення трьом астронавтам у стані гібернації. Тепер Боумен був настільки самотнім, наскільки ще не була жодна людина в історії.

Інші могли піддатися безпорадному розпачеві, але Девід Боумен довів, що ті, хто обрав його на це завдання, не помилилися, схити можна цілячись у мішень. Він зумів повернути «Діскавері» під свій контроль і навіть відновити зв'язок із Центром керування польотом, переорієнтувавши увесь корабель так, щоб застигла антена знову була розвернена до Землі.

За заданою наперед траєкторією «Діскавері» зрештою прибув на Юпітер. Там, на орбіті, серед супутників гігантської планети Боумен зіткнувся з чорною плитою такої самої форми, як моноліт, виритий у місячному кратері Тіхо, але в сотні разів більшою. Астронавт на космічній капсулі вилетів із «Діскавері» дослідити її і зник, залишивши своє останнє бентежне повідомлення: «О Господи, там повно зірок!»

Загадка зникнення Девіда Боумена хвилювала інших; доктор Чандра переважно переймався тим, що сталося з Еалом. Якщо й було щось, що ненавидів його позбавлений емоцій мозок, то це невизначеність. Він не міг заспокоїтися, не дізнавшись причини поведінки Еала. Навіть зараз Чандра відмовлявся назвати дисфункцію Еала поломкою; у найкращому випадку для нього це була «аномалія».

Маленька кімнатка, його святая святих, вмебльована лише кріслом на поворотній консолі, письмовим столом і дошкою із двома фотографіями. Мало хто зі сторонніх міг знати людей на портретах, але втаємничені одразу ж упізнавали богів комп'ютерного пантеону Джона фон Неймана й Алана Тюрінга.

На столі не було книжок, чи навіть олівця і паперу. Однак усі книжки з усіх бібліотек світу негайно надходили в розпорядження

Подяки

Моя перша подяка, звісно, Стенлі Кубрику, який давним-давно написав мені, питаючи, чи не маю я ідей для «легендарного науково-популярного кіно».

Наступну подяку складаю моєму другові й агенту (ці два визначення не завжди є синонімами) Скотту Мередісу, котрий переконав мене, що десять сторінок начерку, які я надіслав йому як інтелектуальну вправу, мають велике майбутнє і я винен цей роман нащадкам тощо, тощо, тощо.

Інші подяки:

сеньйору Хорхе Луїсу Каліфу з Ріо-де-Жанейро, чий лист змусив мене серйозно замислитися над можливим продовженням (після того, як я протягом років твердив, що це просто неможливо);

докторові Брюсу Мюррею, колишньому директору Лабораторії реактивного руху, Пасадена, та доктору Френкові Джордану, також із ЛРР, за обчислення положення Лагранжа-1 в системі Іо — Юпітер. Цікаво, що тридцять чотири роки тому я зробив ідентичні обчислення колінеарних точок Лагранжа для системи Земля-Місяць («Постійні орбіти», часопис Британського астрономічного союзу, грудень 1947), але я більше не довіряю своїй здатності розв'язувати рівняння п'ятого ступеня навіть за допомогою Еала-молодшого, мого довірного Н/Р 9100А;

Новій американській бібліотеці й видавництву Hutchinson & Co, які опублікували «2001: Космічну одіссею», за дозвіл використати матеріал з попереднього роману в розділі 51 (Розділ 37 «2001: Космічної одіссеї»), а також цитати в розділах 30 і 40; генералові Поттеру, Інженерний корпус армії США, за те, що він знайшов час у своєму щільному графіку, щоб показати мені Всесвітній центр відпочинку Волта Діснея — 1969 року там було лише кілька ям у землі;

Венделлу Соломону за допомогу з російською (і рослішем).

Жанові-Мішелю Жарру, Вангелісу та незрівняному Джонові Вільямсу за натхнення, хай коли це було потрібно;

Константиносу Кавафісу за «В очікуванні на варварів».

Пишучи цю книжку, я виявив, що концепція дозаправки на Європі обговорюється в статті «Місія повернення із супутника зовнішньої планети з використанням пального, виробленого на місці», автори — Аш, Станкаті, Нієгофф і Куда (*Acta Astronautica* VIII, 5-6, травень-червень, 1981).

Ідею автоматичних експоненціальних систем (машин фон Ноймана) для позаземного видобутку серйозно розвивали фон Тізенгаузен і Дарбро в Центрі космічних польотів Маршалла при НАСА (дивіться «Самовідтворювані системи» — Технічний меморандум НАСА 78304). Якщо хтось сумнівається, що такі системи можуть упоратися з Юпітером, я відсилаю їх до досліджень, котрі показують, як самовідтворювані механізми здатні скоротити побудову колектора з силою Сонця від 60 000 років до двадцяти.

Дивовижну думку про те, що газовий гігант, зокрема Уран і Нептун, може мати алмазне ядро, серйозно висували М. Росс та Ф. Рі з Лабораторії Лоренса Лівермора при Каліфорнійському університеті. Мені здається, усе, що ці планети можуть зробити, Юпітеру вдасться навіть краще. Акціонери «Де Бірз», зверніть, будь ласка, увагу.

Більше подробиць про аеробні форми життя, що можуть існувати в атмосфері Юпітера, читайте в моєму оповіданні «Зустріч із медузою» (у «Вітрі з Сонця»). Такі істоти майстерно змалював Адольф Шаллер у другій частині «Космосу» Карла Сагана («Голос у космічній фізі»), до того ж і в книзі, і в телевізійному серіалі.

Захопливу ідею про те, що на Європі може бути життя, а у вкритому льодом океані цієї планети під дією тих самих припливних сил, що трусять Іо, зберігається рідина, уперше запропонував Річард С. Гоагленд у журналі «Зірки й небо» («Загадка Європи», січень 1980). Цю блискучу теорію всерйоз сприйняли чимало астрономів (зокрема в Інституті космічних досліджень Роберта Джастроу), і вона могла стати найпереконливішою причиною для запуску місії «ГАЛЛІЛЕО».

І нарешті: дякую Валері й Гектору за підтримку моєї системи життєдіяльності.

Черін за «цілуночки» губною помадою, що ними позначено кінець кожного розділу.

Стіву за те, що був поруч.

*Коломбо, Шрі Ланка
Червень 1981 — березень 1982*

Цю книгу набрано на мікрокомп'ютері Archives III з програмним забезпеченням Word Star і переслано з Коломбо до Нью-Йорка на п'ятидюймовій дискеті. Останні правки передано через наземну станцію «Паддука» й супутник «Інтелсат-5» в Індійському океані.

Зміст

Нотатки автора.	7
<i>Частина I.</i> «Леонов»	11
<i>Частина II.</i> «Цянь»	40
<i>Частина III.</i> «Діскавері»	63
<i>Частина IV.</i> Лагранж	94
<i>Частина V.</i> Дитя Зірок.	115
<i>Частина VI.</i> Пожирач світів.	160
<i>Частина VII.</i> Світанок Люципера	198
Епілог	215
Подяки	218

Літературно-художнє видання

КЛАРК Артур
2010: Друга одіссея
Роман

Керівник проекту *М. Г. Шакура*
Відповідальний за випуск *О. В. Стратілат*
Редактор *Н. В. Бордукова*
Художній редактор *Т. О. Волошина*
Технічний редактор *В. Г. Євлахов*
Коректор *О. Л. Дмитренко*

Підписано до друку 01.06.2017. Формат 84x108/32.
Друк офсетний. Гарнітура «Newton». Ум. друк. арк. 11,76.
Наклад 4000 пр. Зам. № .

Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля»
Св. № ДК65 від 26.05.2000
61140, Харків-140, просп. Гагаріна, 20а
E-mail: corp@bookclub.ua

Віддруковано у ПАТ «Білоцерківська книжкова фабрика»
09117, м. Біла Церква, вул. Леся Курбаса, 4
впроваджена система управління якістю
згідно з міжнародним стандартом DIN EN ISO 9001:2000

• за телефонами довідкової служби
(050) 113-93-93 (МТС); (093) 170-03-93 (life);
(067) 332-93-93 (Київстар); (057) 783-88-88

• на сайті Клубу: www.bookclub.ua
• у мережі фірмових магазинів
див. адреси на сайті Клубу або за QR-кодом

Надсилається безоплатний каталог

Запрошуємо до співпраці авторів
e-mail: publish@bookclub.ua

**Запрошуємо до співпраці художників,
перекладачів, редакторів**
e-mail: editor@bookclub.ua

**Для гуртових
клієнтів**

Харків

тел./факс +38(057)703-44-57
e-mail: trade@bookclub.ua
www.trade.bookclub.ua

Київ

тел./факс +38(067)575-27-55
e-mail: kyiv@bookclub.ua

Одеса

тел./факс +38(067)572-44-28
e-mail: odessa@bookclub.ua

Кларк А.

К47 2010: Друга одіссея : роман / Артур Кларк ; пер. з англ.
В. Зенгви. — Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного До-
звілля», 2017. — 224 с.

ISBN 978-617-12-3361-4 (укр.)

ISBN 978-0-345-30306-6 (англ.)

Через дев'ять років після загадкового зникнення космонавта Девіда Боумена радянсько-американський екіпаж на космічному кораблі «Леонов» вирушає в експедицію на Юпітер, щоб розгадати таємницю залишеного на орбіті «Діскавері». Дорогою їх випереджає китайський космічний корабель «Цянь», який відкрив життя на Європі, хоч і поплатився за це знищенням. Екіпаж «Леонова» намагається відновити «Діскавері», але невдовзі їм знову доведеться покинути корабель...

УДК 821.111
ББК 84(4Вел)

Артур Кларк. 2001: Космічна одіссея

Три мільйони років тому людство, яке ще й не було людством, стало об'єктом експериментів невідомої могутньої цивілізації. Австралопітека на ім'я Задивлений на Місяць обрав загадковий прибулець — прозора прямокутна плита, що спалахнула вночі яскравими символами і навчила майбутніх людей першим думкам... 2001 року на Місяці земляни відкопали з глибини чорну брилу, моноліт неймовірних розмірів та ідеальної форми. Під променями Сонця він ожив уперше за мільйони років — спрацювала сигналізація, яка повідомила невідомим володарям Галактики: люди зробили перший крок. Та куди він приведе, нікому не відомо...